

УДК 378.147:37.013.74:001.891.3

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ТА ВИХОВАТЕЛІВ ГРУПИ ПОДОВЖЕНОГО ДНЯ

Наталія Басюк, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови, Житомирський державний університет імені Івана Франка.
ORCID: 0000-0002-5964-6098
E-mail: natabasyuk@ukr.net

У статті автор розкриває історію виникнення та становлення соціально-емоційного навчання як технології та освітнього підходу. Ідея соціально-емоційного навчання з'явилася в 1960-их роках у США. В Україні технологія соціально-емоційного навчання імплементується в закладах освіти з 2019 року. Її основу складає теорія емоційного інтелекту.

Описано досвід інтегрування соціально-емоційних елементів у зміст фахової підготовки майбутніх педагогів початкової школи в Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Розкрито методичні підходи до розвитку їх емоційного інтелекту засобами освітньо-профілактичних і превентивних програм соціально-емоційного навчання.

Ключові слова: емоційний інтелект; соціально-емоційне навчання; соціально-емоційні навички; підготовка вчителів початкової школи; програми соціально-емоційного навчання; технологія; освітні компоненти; освітній процес.

TECHNOLOGY OF SOCIAL-EMOTIONAL LEARNING IN THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF FUTURE PRIMARY CLASS TEACHERS AND EDUCATORS EXTENDED DAY GROUPS

Nataliia Basiuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Primary Education and Professional Language Culture, Zhytomyr Ivan Franko State University.
ORCID: 0000-0002-5964-6098
E-mail: natabasyuk@ukr.net

In the article, the author reveals the history of the emergence and development of social-emotional learning as a technology and approach to learning and upbringing in the United States of America. Among the research methods, the author used the analysis of scientific sources, the method of systematization and generalization of data in order to identify the state of the investigated problem. The idea of social-emotional learning appeared in the 1960s as a way to solve the American educational and moral crisis. Approbation of the first programs showed an increase in the academic performance of students and an improvement in their connections with the social environment, which was explained by the formation of social and emotional skills. The integration of the social-emotional learning model into the educational process has led to significant positive results, which has led to its support at the state level. The basis of the model is the theory of emotional intelligence. In Ukraine, the technology of socio-

emotional learning has been implemented in educational institutions since 2019, gradually gaining more and more popularity. The main requirement is the readiness of teachers to use technology and the formation of their own social and emotional skills.

It has been established that social-emotional learning contains significant potential for the development of emotional intelligence in future primary school teachers, therefore it should be used as its effective tool. The experience of integrating socio-emotional elements into the content of professional training of future primary school teachers and educators of the extended day group at Zhytomyr Ivan Franko State University is described. Methodological peculiarities and approaches to the development of their emotional intelligence by means of educational and preventive and preventive international and state social-emotional training programs are revealed.

Keywords: *emotional intelligence; social-emotional learning; social-emotional skills; training of primary school teachers; social-emotional training programs; technology; educational components; educational process.*

Однією з головних відмінностей Нової української школи від традиційної шкільної освіти є компетентнісний підхід до навчання і розвиток наскрізних умінь. Спільними для усіх ключових компетентностей є наскрізні вміння, до яких належать: вміння читати з розумінням; доносити власну думку; критично мислити; логічно обґрунтовувати позицію; проявляти ініціативність; вирішувати проблеми, оцінювати ризики й приймати рішення; застосовувати емоційний інтелект; працювати в команді; діяти творчо й креативно. Такі наскрізні вміння як емоційний інтелект, критичне мислення, проблеми, ризики і рішення, робота в команді тісно пов'язані з емпатією, креативністю, допитливістю, стресостійкістю, вмінням вирішувати конфлікти, взаємодією, комунікабельністю, оптимізмом, умінням досягати мети тощо. Усі разом вони складають комплекс соціально-емоційних навичок, які в літературі називаються ще як м'які навички, soft-skills, навички XXI століття, навички для життя. Остання назва особливо підкреслює їх значимість для особистісного розвитку й кар'єрного зростання. Від сформованості соціально-емоційних навичок залежать наполегливість, академічні досягнення, ментальне здоров'я, емоційна стійкість, комунікація, співпраця, міжособистісні стосунки, толерантність, благополуччя, добробут і відчуття щастя. Вони становлять основу для успішної реалізації особистості й допомагають адаптуватися до реалій сьогодення, протистояти життєвим викликам і воєнним випробуванням в українському суспільстві.

Результати масштабного міжнародного моніторингового дослідження розвиненості соціально-емоційних навичок (ДоСЕН) дітей віком 10-ти і 15-ти років, організатором якого є Організація економічного співробітництва і розвитку (OECD) й до якого в 2022–2024 році вперше долучилася Україна за ініціативи ГО «ЕдКемп Україна», засвідчили цінність цих навичок для подальшого життя школярів і можливість їх розвитку в освітньому процесі. Як зазначив директор Директорату освіти та навичок OECD, засновник PISA і ДоСЕН Андреас Шляйхер, від сформованості соціально-емоційних навичок залежать не тільки подальші особистісні освітні та кар'єрні очікування учнівства та молоді, але й майбутнє нації, «бажання мати громадянську позицію, робити свій внесок у суспільство» [1]. Соціально-емоційне навчання допомагає виховати емоційно-інтелектуальну, емоційно стійку, емпатичну, відповідальну особистість, яка втілюватиме добро, мир і злагоду в громадянське суспільство, сприятиме громадянській безпеці й суспільному демократичному розвитку.

ДоСЕН спрямовувалось на вимірювання 15-ти соціально-емоційних навичок,

розділених за п'ятьма вимірами: навички виконання завдань (наполегливість, відповідальність, самоконтроль, мотивація досягати); навички регуляції емоцій (стресостійкість, контроль над емоціями, оптимізм); навички взаємодії з іншими (впевненість у собі, товариськість, енергійність); навички широти кругозору (допитливість, креативність, толерантність); навички залученості (співпереживання, довіра) [2]. Дослідження показало, що в 10-річних школярів, порівняно з 15-річними, краще розвинені навички довіри, енергійності, оптимізму й мотивації досягати, але слабше розвинені навички співпереживання й толерантності. Загалом українські школярі, на відміну від своїх ровесників з інших країн, засвідчили недостатньо високий рівень розвитку навичок, пов'язаних з емоційною сферою: стресостійкості, контролю над емоціями, самоконтролю, оптимізму, співпереживання, вміння працювати в команді, хоча саме війна актуалізувала необхідність їх розвитку. Ці якості мають назву «емоційний інтелект». Очевидно, що розвиток соціально-емоційних навичок у школярів потребує посиленої уваги і роботи з боку педагогів. Однак саме недостатній розвиток соціально-емоційних навичок у самих учителів і недостатня обізнаність у питаннях їх поліпшення є однією з причин низького рівня окреслених навичок в учнів.

Потужний імпульс і правильний вектор соціально-емоційному й інтелектуальному розвитку й особливо розвитку емоційного інтелекту як складової професійних компетентностей майбутніх учителів початкової школи має дати якісна підготовка в період здобуття професії. Проте освітні програми підготовки бакалаврів та магістрів мало враховують цей факт, хоча певні зрушення в цьому напрямку почали намічатись. Соціально-емоційне навчання містить широкий потенціал для розвитку емоційного інтелекту у здобувачів вищої педагогічної освіти і має повноцінно використовуватись як його дієвий інструмент. Інтегрування соціально-емоційних елементів у зміст університетської підготовки та їх використання на рівні освітньо-профілактичних і превентивних програм дозволить розширити діапазон психолого-педагогічних засобів вищої школи, що впливають на розвиток емоційного інтелекту і загалом емоційної, ціннісно-сислової та когнітивної сфер студентів.

Соціально-емоційне навчання як компонент освіти висвітлюється в працях зарубіжних (E. Al-Jbouri, N. C. Z. Andrews, T. L. Boaz, V. A. Coelho, E. E. Dahlberg, A. L. Green, E. Peddigrew, V. Sousa, S. C. Thompson, A. Fenwick-Smith, S. Ferrante) і українських (Г. Бичко, О. Глоба, Л. Гриневич, Т. Дрожжина, Н. Дужик, О. Елькін, С. Калашнікова, М. Марковська, О. Масалтіна, Н. Харченко) вчених. Емоційний інтелект є предметом дослідження таких науковців як Р. Бар-Он, Дж. Готтман, Д. Гоулман, Дж. Декер, Д. Карузо, Дж. Майєр, М. Селігман, П. Селовей; О. Власова, Н. Дерев'янка, В. Зарицька, Є. Карпенко, Н. Коврига, Т. Котик, О. Лящ, О. Новак, Е. Носенко, М. Шпак та інші. Незважаючи на широкий інтерес науковців до проблеми емоційного інтелекту, технології його розвитку у вищій школі не знайшли належного дослідження й застосування на практиці. Дослідники В. Панченко, Б. Салюк, І. Школа вказують на недостатню емоційну обізнаність вчителів, відсутність відповідної підготовки під час університетського навчання, психологічну неготовність до можливих викликів професії, що в реальності призводить до соціально неприйнятних психоемоційних реакцій педагогів на робочому місці.

Мета статті – розкрити історію виникнення технології соціально-емоційного навчання, можливості та особливості використання програм соціально-емоційного

навчання в розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів початкових класів і вихователів групи подовженого дня Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Соціально-емоційне навчання (SEL) як технологія зародилось у Сполучених Штатах Америки наприкінці 60-х років XX століття. Його засновником можна вважати дитячого психолога й психіатра, професора Медичної школи Єльського університету Джеймса Комера. Спільно зі своїми колегами з Єльського центру вивчення дитини він у 1968 році розробив Програму розвитку школи Comer (Comer School Development, SDP) як експериментальну для впровадження у двох найбільш неблагополучних початкових школах для чорношкірих дітей міста Нью-Хейвена (штат Коннектикут). Ці школи славились найнижчими показниками відвідуваності й найбільшою кількістю учнів з поведінковими й емоційними проблемами та випадків правопорушень. Джеймс Комер припустив, що пояснення такого стану варто шукати не в бідності й у низькому фінансовому становищі родин вихованців, а в спрямованості освітнього процесу на передачу знань, в нестачі уваги педагогів психоемоційному розвитку школярів і, як наслідок, не сформованості соціально-емоційних навичок. Останнє позначається як на самій дитині, так і на її зв'язках із соціумом. Соціально-емоційні дисфункції проявляються проблемами у навчанні: нездатністю зосередитись, труднощами із запам'ятовуванням нової навчальної інформації, невмінням планувати й розпоряджатися часом, розставляти пріоритети, нездатністю ігнорувати відволікаючі від навчання чинники тощо. Школярі з соціально-емоційними проблемами демонструють низьку само- і соціальну свідомість, що проявляється у нездатності будувати й підтримувати доброзичливі й довготривалі взаємини з однолітками й учителем.

На думку Джеймса Комера, освітнє середовище має бути безпечним та ефективним, забезпечити емоційний комфорт, повагу до базових потреб (насамперед, потребу в безпеці) та враховувати індивідуальні особливості учня, навчити ненасильницькому вирішенню проблем. Програма розвитку школи Comer допомагала створити такий психологічний мікроклімат навчання, де учнів цінували й любили, а їх проблеми вирішували шляхом діалогу та емпатії, завдяки чому діти відчували себе у безпеці, проявляли довіру, турботу й чуйність до своїх однокласників. Програма давала можливість практикувати когнітивні (зосередження та переключення уваги, контроль емоційних імпульсів, планування та встановлення цілей), соціальні (вміння спілкуватися, просоціальна поведінка, розв'язання конфліктів, навички співпраці, прийняття відповідальних рішень) та емоційні (розуміння емоцій, їх регуляція, емпатія) навички. Учні відчували свою цінність і залученість до життя учнівського й шкільного колективів. До обговорення певної проблеми долучалися батьки, шкільні психологи, медичні працівники, члени громади. Це допомагало передбачити і вчасно помітити складнощі у навчанні чи вихованні дитини та ефективно на них відреагувати.

У результаті проведеного експерименту вже до початку 80-х років обидві школи Нью-Хейвена показали значно кращі результати: покращилась академічна успішність, змінилось ставлення учнів до себе та оточуючих, зріс рівень просоціальної поведінки, знизився рівень антисоціальної поведінки та прогулів. Пізніше модель SDP запровадили в понад тисячу шкіл США.

У 1980-х роках американські психологи з Єльського університету Роджер Вайсберг і Тімоти Шрайвер розробили й запровадили у школи Нью-Хейвена програму

соціального розвитку дітей від дитячого садка до 12-го класу (К-12). Програма передбачала розвиток соціально-емоційних компетенцій, таких як: розуміння емоцій і управління ними, вміння ставити й досягати цілі, відчувати й проявляти емпатію, встановлювати й підтримувати позитивні міжособистісні стосунки, приймати відповідальні рішення. Створена ними програма реалізувалась на рівні класу й школи через організацію партнерства з родинами та членами громади [4].

Перетворенню соціально-емоційного навчання на освітній напрям державної політики США слугували певні події, які розгортались в країні. Так, у 1983 році звіт Національної комісії США з питань досконалості освіти «Нація в небезпеці» (“A Nation at Risk”), в якому висловлювалася тривожність і стурбованість реальним станом справ у галузі освіти, спонукав американців до пошуку стратегічних шляхів реформування освіти. Такий шлях вбачався у впровадженні соціально-емоційного навчання як освітнього підходу. В існуючих традиційних підходах до навчання й виховання емоційний розвиток розглядався як такий, що здійснюється так чи інакше у процесі різних видів виховання. Відтак, у шкільній практиці не вистачало уваги розвитку емоційної сфери особистості школяра. На противагу традиційним моделям, модель соціально-емоційного навчання враховувала емоційні процеси, когнітивну регуляцію й комунікативно-міжособистісні (соціальні) навички. За висловом директора-засновника Єльського центру емоційного інтелекту Марка Бреккетта, соціально-емоційне навчання – «це злиття думки, почуття та поведінки» [3]. Розробники програм SEL виходили з міркувань, що емоції впливають на самопочуття, побудову доброзичливих стосунків і самореалізацію особистості. Іншими словами, формування навичок ефективної взаємодії з іншими людьми вимагає від особистості розуміння емоційних проявів у собі та інших, співпереживання, самообмеження. Невід’ємним компонентом цього процесу є моральна регуляція поведінки, моральна рефлексія, самоконтроль емоційних імпульсів з орієнтуванням на базові загальнолюдські й моральні цінності. Таким чином, розвиток емоційного інтелекту виступає ключовим у соціально-емоційному навчанні.

На підтримку соціально-емоційного навчання у 1994 році було створено CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning) – Асоціацію для академічного, соціального та емоційного навчання. Це міжнародна науково-практична організація, в межах якої розробляються й втілюються в освітні заклади програми й стратегії соціально-емоційного навчання. Натепер відомо більше двохсот існуючих програм SEL, розроблених провідними науковцями й практиками не тільки з США, але й з інших країн світу. Усі вони базуються на найсучасніших наукових відкриттях у галузі нейронаук. У цьому ж 1994 році науковцями Інституту Фетцера (США) вперше в науковому просторі використано термін «соціально-емоційне навчання». Варто зазначити, що багато досліджень в галузі розвитку соціально-емоційних навичок дітей та молоді здійснювалось з-за фінансової підтримки й надання грантів Фондом Вільяма Т. Гранта, який інвестує в дослідження, що «могли б сприяти поліпшенню людини та соціальному прогресу» [5]. У 1997 році було опубліковану книгу професора університету Рутгерса Моріса Еліаса «Сприяння соціальному та емоційному навчанню. Керівництво для педагогів», що представляла собою теоретичний та методичний інструментарій для вчителів по впровадженню соціально-емоційного навчання в середню школу.

CASEL виокремила п’ять компетенцій, на розвиток яких спрямовується

соціально-емоційне навчання:

- 1) самосвідомість – здатність розуміти й аналізувати власні емоції, думки, цінності та усвідомлювати їх вплив на поведінку в різних ситуаціях;
- 2) самоконтроль – здатність контролювати власні емоції й думки в різних ситуаціях та вміння управляти ними з метою досягнення поставлених цілей;
- 3) соціальна обізнаність – здатність зрозуміти іншу людину, проявляти емпатію, дотримуючись толерантності у спілкуванні;
- 4) побудова стосунків з іншими людьми – здатність встановлювати й підтримувати тісний, здоровий контакт з іншими людьми. Вона включає: комунікативну культуру, відкрите спілкування, вміння слухати іншого, довіру, співпрацю, компроміс, лідерство, роботу в команді, розв’язання проблем;
- 5) відповідальне прийняття рішень – здатність приймати ефективні рішення й поводитись відповідно до ситуації.

Справжній інтерес до ідеї соціально-емоційного навчання з’явився з виходом у світ праць американського журналіста й психолога Деніела Гоулмана, в яких він розглядає емоційний інтелект як ключову соціально-емоційну компетенцію. У своїх книгах він наводить приклади спостережень, які показують переваги емоційного інтелекту над логічним у досягненні успіху. Публікації вченого привернули увагу громадськості до ідеї соціально-емоційного виховання й можливостей розвитку емоційного інтелекту незалежно від віку.

Велика роль у популяризації SEL в Україні належить Громадській Організації «ЕдКемп Україна». За її ініціативи деякі програми соціально-емоційного навчання імплементуються в закладах освіти. Найбільшу популярність в Україні здобули програми: СЕЕН («Соціально-емоційне та етичне навчання»), яка відповідно до наказу МОН України від 18.11.2019 № 1431 наразі пілотується в 26-ти українських школах з 21 області України; шведська програма соціально-емоційного розвитку дітей від 3 до 9 років «Perry Pals» («Веселі друзі»), яка реалізується у межах Меморандуму про взаєморозуміння між МОН України та The LEGO Foundation; Програма Лабораторії екологічних підходів до соціально-емоційного навчання Гарвардської вищої школи освіти «Зерна». Основна вимога до впровадження технології SEL в освітній процес – підготовка вчителів і розвиток у них соціально-емоційних компетенцій.

В умовах навчання у закладі вищої педагогічної освіти соціально-емоційне навчання розглядається як освітній інструмент розвитку емоційного інтелекту у майбутніх вчителів початкової школи. В Житомирському державному університеті імені Івана Франка студенти ознайомлюються з концепцією, основними поняттями і структурою соціально-емоційного навчання, особливостями його інтеграції у зміст шкільних предметів та на рівні окремих курсів, опановують методичні особливості викладання програм.

Значний потенціал закладено в зміст навчальних дисциплін «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» й «Інноваційні технології навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ», що передбачені бакалаврською та магістерською програмами. Під час їх вивчення майбутні вчителі початкової школи знайомляться з поняттям «соціально-емоційне навчання», дізнаються історію виникнення цієї технології у світі, аналізують й готують доповіді й повідомлення про міжнародні й державні програми SEL, найбільш поширені у світі. Серед них: «Соціально-емоційне та

етичне навчання» (СЕЕН); “RULER approach to SEL”; “PATHS” («Популяризація стратегій альтернативного мислення»); “4Rs” (“Reading, Writing, Respect, Resolution”); програма зниження стресу «Майндфулнес»; програма Lions Quest «Соціальні та емоційні компетентності XXI століття»; канадська програма “Roots of Empathy” («Коріння емпатії»); шведська програма “Peppy Pals” («Веселі друзі»); німецька програма «Уроки щастя та здорового способу життя»; американська програма “Well-Being” («Уроки щастя»); іспанська програма «Уроки емоційного виховання та побудови стосунків»; данська програма “Klassens tid” («Уроки емпатії») та інші. Знайомлячись з програмами, студенти вчать адаптувати їх до української освітньої моделі, гармонійно й продуктивно інтегрувати в уроки або в позакласну роботу з курсу «Я досліджую світ».

Так, опануванню методик за програмою СЕЕН, що, до речі, в Україні отримала назву «Навчання серця й розуму», слугує ознайомлення з адаптованою до української школи версією підручників, посібників для вчителів, розробками уроків, інформаційними ресурсами та інструментами викладання. Значною підмогою у роботі є навчальні онлайн-матеріали, розміщені на сайті ГО «ЕдКемп Україна». Майбутні вчителі початкової школи вчать конструювати уроки «Я досліджую світ» з використанням форм, методів, вправ, ігор на розвиток соціально-емоційних навичок, освоюють конкретні стратегії розвитку емоційного інтелекту в молодших школярів на фізіологічному, психологічному та практичному рівнях. Серед них – діалоги, дебати, дискусії, рефлексивні практики, дихальні й тілесні вправи, групова й парна робота, тренінги, ігри, мистецькі практики, публічні дієства, проекти, сторітелінг, кейс-стаді, побудова діалогу в конфліктній ситуації, моделювання та розв’язання емоціогенних ситуацій тощо. Пропускаючи інформацію крізь себе, майбутні фахівці мають можливість практикувати власний емоційний інтелект та інші соціально-емоційні навички. На заняттях вони вчать дослухатися до свого тіла і відчуттів, до власних емоцій, розуміти їх у контексті конкретної ситуації, встановлювати зв’язки між потребами, цінностями й емоціями, позитивно сприймати себе й свої емоційні стани, вчать контролювати розум та емоційні імпульси, оволодівають навичками емоційно-вольової саморегуляції. Що стосується інтерактивного аспекту, здобувачі вищої освіти вчать зважати на присутність та роль інших людей у своєму житті, розуміти їх емоції, почуття, спричинені потребами, емпатично слухати, намагаючись допомогти, правильно поводитись у конфліктній ситуації, проявляючи асертивність, розсудливість, терпимість, прощення, смиренність, виховувати в собі доброту й співпереживання. Під час парної та групової взаємодії у процесі практикування вправ та практик СЕЕН студенти починають краще розуміти користь соціальних емоцій, таких як гордість, співчуття, вдячність. Саме ці емоції допомагають будувати міцні взаємозв’язки в колективі, засновані на повазі й взаємодопомозі, спонукають вдосконалювати у собі ті навички, які роблять нас цінними для оточення.

Шведська програма соціально-емоційного розвитку “Peppy Pals” («Веселі друзі») базується на застосуванні ігрових та діяльнісних методів у процесі формування соціально-емоційних навичок. Знайомство з програмою передусім передбачає перегляд мультфільмів про п’ятьох друзів-тварин. На заняттях з «Методики навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» майбутні вчителі початкової школи розробляють перелік запитань до серії мультфільму з акцентом на емоційну сферу персонажів та їх

поведінку; складають нові пригодницькі історії про них; складають та інсценізують діалоги про дружбу, взаємодопомогу, співпереживання з використанням інтерактивних м'яких іграшок; опановують тактику поведінки в емоційних і конфліктних ситуаціях; працюють з картками з назвами емоцій.

Емоційний інтелект володіє адаптаційним і стресозахисним потенціалом. У час війни учитель початкової школи має не тільки надати емоційну допомогу вихованцям, але й дбати про власну емоційну рівновагу, оскільки діти сприймають світ й емоційно ставляться до нього через сприйняття свого вчителя. Тому неабиякого значення набувають такі вміння й навички емоційного інтелекту, як попередження й подолання стресу, регулювання емоцій, відновлення після стресу або психотравмуючої події, збереження тісних взаємозв'язків з іншими людьми. Навчити дітей і майбутніх учителів цим компетенціям допомагають освітньо-профілактичні й превентивні програми соціально-емоційного навчання, з якими здобувачі вищої освіти знайомляться на заняттях освітньої компоненти «Організація освітнього процесу в групах подовженого дня». До таких програм відносяться: ізраїльська державна програма психологічної допомоги дітям та підліткам «Хібукі-терапія», міжнародні польські навчальні програми «Емоційна аптечка» й «Емоційний SOS».

Так, зокрема, знайомство з методикою «Хібукі-терапія» розпочинається з перегляду мультфільму для дітей і дорослих, всередині яких живе маленька дитина, про собаку-обіймаку Хібукі. Це плюшева іграшка, яка уособлює в собі добро, любов, емпатію, співчуття, бажання вислухати й допомогти. Сутність методики полягає в стабілізації психоемоційного та фізичного стану. Дитина, що пережила травматичні події і перебуває в стресовому посттравматичному стані, переносить свої переживання й страхи на іграшку, не замикається в собі, проговорює власні переживання й почуття. Змінюючи фокус уваги з себе на іграшку, розмовляючи з нею, дитина легше переживає травму й стрес і уникає постстресових розладів. На заняттях студенти знайомляться з методичними рекомендаціями базових принципів методики хібукі, вчать спілкуватися з дитиною, яка перебуває в посттравматичному стані, практикують позитивне мислення. Увага звертається на характеристику емоцій, які розкриваються через фізичні прояви – міміку обличчя, рухи, ходу, поведінку. Цікаві творчі види роботи, які використовуються на заняттях: скласти поради, які б заспокоювали й веселили, наприклад, під час перебування в укритті, від імені Собаки Хібукі; запропонувати веселі руханки від Хібукі; під час ранкового кола розповідати від імені Хібукі; розігрувати діалог, де ролі виконує «травмована дитина» й іграшка Хібукі тощо.

Таким чином, проблема розвитку емоційного інтелекту у майбутніх вчителів початкових класів і вихователів групи подовженого дня є однією з важливих у галузі вищої педагогічної освіти. Нові життєві виклики спонукають шукати нових підходів до його розвитку. Технологія соціально-емоційного навчання, в основі якої лежить теорія емоційного інтелекту, допомагає сформувати не тільки готовність до розвитку соціально-емоційних компетенцій у молодших школярів, але і є надійним та дієвим інструментом розвитку емоційного інтелекту у самих педагогів.

Перспективи майбутніх досліджень вбачаємо в проведенні діагностичних опитувань здобувачів спеціальності «Початкова освіта» й аналізу їх відповідей щодо усвідомлення значення емоційного інтелекту для особистісного й професійного росту й розуміння ними його структурних компонентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національний EdCamp. Точка стійкості. URL: <https://www.youtube.com/live/Bydo0vh1cXg?t=5492s> (дата звернення: 29.08.2024).
2. Соціально-емоційні навички для поліпшення якості життя. Ключові результати міжнародного дослідження соціально-емоційних навичок (ДоСЕН – 2023) для України. URL: <https://drive.google.com/file/d/1HT22RQ4TtWzc4GwJ1u9i5INSji4whCny/view> (дата звернення: 29.08.2024).
3. Brackett Mark, Delaney Sarah and Salovey Peter. Emotional intelligence. URL: <https://ukrayinska.libretexts.org> (дата звернення: 03.09.2024).
4. Weissberg Roger P. Promoting the Social and Emotional Learning of Millions of School Children. *Perspectives on Psychological Science*. 2019. Vol. 14(1). P. 65–69.
5. William T. Grant Foundation. URL: <https://wtgrantfoundation.org/about/history> (дата звернення: 03.09.2024).

REFERENCES

1. Natsionalnyi EdCamp. Tochka stiikosti. URL: <https://www.youtube.com/live/Bydo0vh1cXg?t=5492s> [in Ukrainian].
2. Sotsialno-emotsiini navychky dlia polipshennia yakosti zhyttia. Kliuchovi rezultaty mizhnarodnoho doslidzhennia sotsialno-emotsiinykh navychok (DoSEN – 2023) dlia Ukrainy). URL: <https://drive.google.com/file/d/1HT22RQ4TtWzc4GwJ1u9i5INSji4whCny/view> [in Ukrainian].
3. Brackett Mark, Delaney Sarah and Salovey Peter. Emotional intelligence. URL: <https://ukrayinska.libretexts.org>
4. Weissberg, Roger P. (2019). Promoting the Social and Emotional Learning of Millions of School Children. *Perspectives on Psychological Science*, vol. 14(1), 65–69.
5. William T. Grant Foundation. URL: <https://wtgrantfoundation.org/about/history>